

„Itt élt, halt... Virág Benedek“

Elpusztult Tabán legnevezetesebb műemléke

Tizenöt éve egy tavaszi reggelen munkások és napszámosok özönlöttek el Tabánt. Csákányok csattogtak és nyomukban porfelhők burkolták el az ódon budai városrészt. Mire a porköd eloszlott, sok apró, rozzant házikó romokban hevert a hegyoldal tövében. . . . Egy éven belül másfélszáznál több épületet bontatott le a hatóság és 1934-re már csak néhány fa árváskodott az egy éve még zeg-zugos, hegynék kapaszkodó kis utcák, keskeny közők, szűk sikátorok helyén. A múlté lett az Aranykakas- és az Aranykacsa-utca, a Kereszt-, a Hadnagy-, a Czákó-, a Virág Benedek- és a többi régi, regényes utca, amelyeken holdfénynél, tavaszi esthomályban szerelmesek bolyongtak, álmodoztak az ütőkopott házak között, amíg a bástya tövéből és a hegyoldalról lila orgonák, fehér jázminok illatát sodorta le hozzájuk a szellő. A járókelő ma nehezen tudja odaképzelné a zöldelő park helyére az eltűnt Tabán festői világát, amely már csak festmények színeiben, rajzok, metszettek vonalaiban, versek és regények merengő soraiban él.

Szellemidézés

a „Vajkay-ház“ helyén

Amikor az utolsó tabáni báb-sütő-műhely földszintes épülete is eltűnt az Attila-körútról, véget ért a bontás és csak egy kisebb ház-csoport maradt meg a Szarvas-térnél az Apród- és a Döbrentei-utca szögében. A háború folytatta a rombolást. A véletlen a műemlékeket sem kímélte és így pusztult el az a kopottas, öreg házikó is — Apród-utca 10. — amely a régi Buda és a magyar irodalomtörténet egyik darabját őrizte itt a második világháború végéig. A csaták lángzivatara elvitte még a régi márványtáblát is, csak az egyik csücske csüngött az ostrom után a romépületté vált ház homlokfalán. Szövegét, amelyet Tárkányi Béla írt egykor — régi feljegyzéseimből idézem most:

„Nemzeti léleknek tüzes ébresztője lakott itt,
Zengve dalát s írván nemzete századait.

Itt élt, halt — nem halt...
meghalva is él, aki így élt,
Mint a magyar nemzet díszé:
Virág Benedek.“

Most már alig van nyoma e háznak. Dűledező falait utóbb lebontották. Milyen volt a Tabán bontásakor a műemlékké avatott „Vajkay-ház“, ahogy egykor nevezték? Az utcáról a kapu küszöbéig régi-módi kőlépcsők vezettek fel, udvaráról zegzugos lépcsőkön el lehetett jutni a domb másik oldalán, mélyen fekvő Döbrentei-utca 9. sz. házba, amely ma ugyancsak romhalmaz. A ház baloldalán kapu, jobboldalán péküzlet bejárata volt, fölötté az emeleten a szoba, amelyben egykor Virág Benedek lakott. Színhagyomány szerint hajdan is kenyéret meg süteményt árultak a boltban és innen látták el kenyérral az öreg költőt.

Keskény, homályos feljárt vitt fel ódon kőlépcsőkön az I. emelet 2. számú lakásba, amelynek keresztvasas ajtaján lánchúzos csengő volt a villany korában is. A lakás három ablaka Tabánra nézett. A templom felé eső legszélső, egyablakos szobában „élt, halt“ Virág Benedek. E padlós kisablakú szobában egykor nem állt más, csupán egy fenyőfa nyoszolya, egy láda, egy könyves polc, fiókos fenyőfa-asztalka és három szalmafonatú szék. „Kovakóvel gyujtotta meg a gyertyát és lúdtollal körmölt magyar éneket.“ 1795-ben költözött Budára — Martinovics és társai vértanuságának esztendejében — és az 1810-i nagy tabáni tűzvész után került ebbe a hajlékba.

Itt élt szerzetesi szegénységben és fogadta Kazinczy Ferenc, Dugonics András, Horváth István, Révai Miklós, majd az akkori fiatalok, Vörösmarty Mihály, Bajza József, Toldy Ferenc látogatását és talán — mint egy későbbi nagy látóda, Kosztolányi Dezső énekelte Virág Benedekről — „dicsérvén a Poézis hatalmát“, versükért átnyújtott nekik egy-egy almát. . . .

Maga a „szent öreg“ csak Vilkovics Mihály és Karacs Ferenc rézmetsző házába látogatott el

néha, különben mindig otthon írt és olvasott az apród-utcai ház egyablakos szobájában. Róttá perccgő lúdtollal újabb poétai munkáit, ódáit, nyelvművelő értekezéseit, fordította Horatiust és írta Magyar Századok címmel a nemzet történetét.

1830-ban halt meg 76 éves korában. Senki sem volt mellette és az irodalomtörténetírók szerint a földszinti lakók tompa zuhanást hallottak, Kulcsár István Hazai és Külföldi Tudósítások című lapja akkor így emlékezett meg az öreg költő haláláról: „A mult szombaton, január 23-án reggel gutautés következtében félholtan találták Budai magános szobáskájában, akkor estvélyi 10' és fél óraker pedig végképpen elköltözött a világból. . . .“

Az utódok elfeledkeztek róla, a régi, azóta megszüntetett tabáni temetőben pusztuló sírjáról, csak Vörösmarty Mihály emlékezett rá és írt epigrammát kidőlt sírköszegéről. . . . Végül is tisztelji, Déry Mihálynak, a 48-as érzelmű kato-

likus lelkeseknek kezdeményezésére 1830 szeptember 13-án feketemárvány emléktáblával jelölték meg a házat. A felavatási ünnep a közeli ódon tabáni templomban kezdődött, amelyben az egykori pálos szerzetes misézni szokott, majd a feldíszített Vajkay-ház előtt előadták a költő megzenésített „Örömhango“ című versét. Gerlóczy Károly alpolgármester képviselte a fővárost, Pulszky Ferenc a Tudományos Akadémiát, Gyulai Pál a Kisfaludy Társaságot. . . . Ott volt az emlékezők között egy agg férfi is: Ábel Márton, budavári nyugalmazott „főtanító“, aki gyermekifjú korában gyakran ministrált ebben a ma is álló templomban Virág Benedeknek.

Kosztolányi Dezső — mint versében vallja — sokszor megállt itt magábaszálló lélekkel és amit akkor énekelt, most nemcsak képletesen, hanem az egykori házra vonatkoztatva is szomorú igazság: „ . . . mi maradt belőle? Egy kis küszöb s egy villamos-megálló“. Mert ma már csak az alapja van meg a háznak, ahol Virág Benedek egykor nagy-nagy szegénységben élt és fűtelen szobájában csak a lelkesedéstől fűtve írta halhatatlan verseit.

Tamás Ernő